

FREDERIKSOORD KIJKEN IN DE KOLONIE

Dieneke van Raalte

Frederiksoord is een vreemde eend in de bijt van Drentse dorpen. Het is eigenlijk een streek, onderdeel van een aantal 'koloniën' in de uiterste zuid-westhoek van de provincie. In de richting Noordwolde wordt al bij de 'Friese Brug' de grens naar Friesland overschreden en vlak ná het buurdorp Nijensleek begint de provincie Overijssel. En juist in deze driehoek ligt een gebied dat historisch en sociaal een bekende klank heeft in ons land, gesticht en ontwikkeld door de Maatschappij van Weldadigheid. Centrum en oudste dorp van dit gebied is Frederiksoord.

Frederiksoord is feitelijk een veenkolonie zoals we die veel in het noorden kennen. Het dorp en de overige koloniën zijn namelijk ontstaan door ontginning van 'woeste gronden'. Bij de ontginning stond echter niet het economisch gewin op de voorgrond, maar was het de bedoeling de sociaal zwakkeren uit de samenleving aan een beter bestaan te helpen.

Een boerderijtje met een koe

Geestelijke vader van dit gigantische project was Johannes van den Bosch, destijds generaal-majoor in het Nederlandse leger. Samen met een aantal prominente figuren werd in 1818 de Maatschappij van Weldadigheid opgericht. Rondom het punt waar de provinciegrenzen van Drente, Friesland en Overijssel samenkomen werden uitgestrekte heidevelden aangekocht, met als centraal punt het uit de 17e eeuw daterende landgoed 'Westerbeek' van 500 ha groot met landhuis, enkele boerderijtjes en een logement. Op 25 augustus 1818 werd de eerste steen gelegd voor de eerste kolonistenwoning (tegenover het huidige hotel) en in november van datzelfde jaar waren 53 huisjes gereed en konden de eerste kolonisten hun intrek nemen. Deze eerste, bij wijze van proef gestichte kolonie, kreeg de naam Frederiksoord, zo genoemd naar Prins Frederik die het werk van de 'Maatschappij' met belangstelling volgde en financieel steunde. Na de stichting van Frederiksoord volgden ach-

Huize Westerbeek

tereenvolgens Willemsoord, Wilhelminaoord en Boschoord. De stichting bleek aan zijn doel te beantwoorden: vele honderden arme gezinnen, wezen en bedelaars uit het hele land konden hier geplaatst worden. Ze kregen een huis, grond voor eigen gebruik en een koe in 'bruikleen'. Daarvoor werd hen werk geboden op de ontginningen, op de boerderijen en in de diverse industrieën (weverij, mandenmakerij, rietvlechten). Geneeskundige hulp en onderwijs waren gratis. Op onderlinge afstand van ongeveer 60 meter werden de arbeiderskoloniehuisjes tegenover elkaar langs de wegen geplaatst. Later werden ook hoeven voor de zg. vrijboeren gebouwd en grote boerderijen waarop de arbeiders werk kregen; daarvan staat in Frederiksoord de 'Hoeve Koning Willem III'. Wie nu door Frederiksoord en omgeving rijdt, zal van de oorspronkelijke opzet nog veel terugvinden: een recht wegenstramien met links en rechts boerderijtjes, meestal witgeschilderd.

De Maatschappij van Weldadigheid beheert nog steeds veel bos, natuurterrein en kultuurgrond, maar voor het overige is het geheel verleden tijd¹). In 1978 is een aantal markante gebouwen uit de bloeiperiode op de aanvullende ontwerplijst van beschermde monumenten geplaatst (voormalige Bosbouwschool, houtzagerij). Werkelijk ongegrepte natuur is hier niet, Frederiksoord is een duidelijk cultuurgebied, maar wel met een grote afwisseling van landschappen: weiden, houtwallen en bossen.

Sterrebos en tuinbouwschool

Het 'hart' van Frederiksoord wordt bepaald door het in 1982 volledig gerenoveerde 'Hotel Frederiksoord', waarvan het rechter ge-

Rechte paden/wegenstranen met eiken beplant

deelte nog is te herkennen als apart gebouw (vroegere direktorswoning). Voor een zo klein dorp is ook het grote postkantoor nog duidelijk een restant uit betere tijden. Tegenover het hotel ligt het complex van de G.A. van Swieten Middelbare Tuinbouwschool. In het oorspronkelijke schoolgebouw is sedert 10 jaar een klokkenmuseum ingericht. De school is nu gevestigd in een daarachter gelegen nieuw gebouwencomplex en is omgeven door een sier- en instructietuin van 4 ha. Deze tuin is een bezoek zeker waard, vooral vanwege de fraaie kollektie bomen en heesters en de rozen- en kruidentuin. De tuinbouwschool is de oudste in ons land, opgericht in 1884 door de oud-majoor van de kavallerie - Van Swieten - ter nagedachtenis aan zijn op hoge leeftijd overleden zoon Gerard Adriaan. De heer Van Swieten schonk een grote som geld voor de stichting, onderhoud en exploitatie van de school. Als eerste leraar-direkteur werd de heer Ide uit

Gent aangetrokken. De aanwezigheid van de tuinbouwschool heeft vanaf het begin een bijzonder cachet aan Frederiksoord gegeven. Er werden tuinkursussen aan de bevolking gegeven en in 1890 werd de Floraliavereniging opgericht die tuinkeuringen organiseerde en het jaarlijkse Floraliafeest. Indirekt hiervan afgeleid is het nu jaarlijks op de tweede zaterdag in september gehouden bloemenkorso.

Een aantrekkelijk wandelgebied vormt het 'Sterrebos', een gemengd bos dat zijn naam ontleent aan het stervormige padenstelsel. Het is het op één na oudste Douglasbos van ons land (het oudste ligt rond Het Loo) dat zich van nature verjongt, met daarnaast zeer oude Japanse lorken en veel loofhout. Mid-den in dit bos ligt een voetbalveld van v.v. 'Old Forward', destijds sportveld van de leerlingen van de tuinbouwschool. Wandelend door het bos komen we door de 'droge' en de 'natte' kom, en wordt via het Trip-trap-bruggetje over de oude turfsloot het terrein rond 'Huize Westerbeek' betre-

den. Het oude landhuis is enige jaren geleden gerestaureerd en herbergt nu het kantoor van de 'Maatschappij'.

Nog enkele markante punten

Op het kruispunt naar de weg naar Noordwolde staat de voormalige Bosbouwschool, thans woonhuis, met enkele tientallen meters verderop de inmiddels ook gerestaureerde 'Zagerij en Timmerwinkel'. Verder richting Noordwolde rijdend - met aan weerszijden van de weg nog talrijke koloniehuisjes, ontdekken we tegen de bosrand de oude tramremise van de in 1963 opgeheven tramlijn Steenwijk-Oosterwolde. Vlak bij Wilhelminaoord staat een aaneengesloten rijtje huizen: Rustoord I, in 1893 gebouwde bejaarden woningen. Het veel grotere uit 1904 daterende Rustoord II wordt nu door de Stichting Haagse Jeugdverblijven beheerd en dient o.a. als opvangcentrum voor scholieren die deelnemen aan het projekt 'School in Bos'.

Speciale wandelingen en fietsroutes in Frederiksoord zijn niet uitgezet. Wel loopt er een door gekleurde paaltjes gemarkeerde wandelroute door het Sterrebos en aansluitend bosgebied. Frederiksoord is wel opgenomen in een fietsroute die start in het naburige Vledder, waar in het ontmoetingscentrum 'De Tippe' de plaatselijke VVV is gevestigd waar nadere informatie te verkrijgen is.

1) In 1981 is verschenen het zeer interessante boek 'De bevolking van de vrije koloniën der Maatschappij van Weldadigheid', door ir. C.A. Kloosterhuis. Uitg. Walburg Pers, Zutphen.

Dieneke van Raalte is tuinbouwjournaliste te Frederiksoord.